

**ТРАНСФОРМАЦІЯ СТРУКТУРНИХ ЧАСТИН ТА
ПЕРЕПРОФІЛЮВАННЯ ЯК ПРИЙОМИ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ
СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ ПРИМІСЬКИХ СІЛЬСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ**

Анотація: проведено аналіз структурних змін у планувальній організації приміських сільських поселень, визначено вплив цих трансформацій на перепрофілювання та формування їх функціональної спеціалізації.

Ключові слова: структурні зміни, приміські сільські поселення, планувальна організація, приміська зона, функціональна спеціалізація.

Постановка проблеми. В умовах переходу до ринкової економіки та множинності форм власності планувальна структура приміських сільських поселень набуває певних змін. В діалектичному процесі суспільного розвитку відбувається певний стрибок – динамічний процес розвитку всіх структурних елементів сільського середовища: виробництва, житла, інфраструктури, природного ландшафту. Відповідно з цим усталені теоретичні основи і практичні принципи архітектурно-планувальної організації сільських поселень та навколишнього природного оточення зазнають на сьогодні значних подвижок.

Огляд останніх досліджень і публікацій. В розвиток науки та архітектурної практики формування сільського середовища значний вклад внесли: Авдотьїн Л., Багіров Р., Віншу І., Владіміров В., М. М. Габрель, Кончуков М., Кудіненко А., Маханько Б., Мусатов В., Новіков В., Пустовєтов Г.[1,2,4] і багато інших вчених та архітекторів. Принципам функціонально-планувальної структури малих сільських поселень присвячено роботу А. Ю. Дмитренка [3], архітектурно-планувальній реконструкції центральних сіл первинної системи розселення - А. В. Степанюка [5]. Проте планувальна структура приміських сільських поселень в зоні впливу великих міст не була предметом дослідження останніх десятиріч – періоду розвитку ринкової економіки.

Мета роботи полягає у виявленні основних прийомів функціональної організації приміських сільських поселень (ПСП), їх аналіз для визначення критеріїв розвитку та напрямків перебудови певних типів поселень.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що основними і постійними матеріальними елементами сільського середовища є чотири складові: виробництво, житло, інфраструктура, а також природне оточення. Кожний з цих елементів має свою специфіку та якості, постійні та динамічні характеристики, об'єкти та взаємодії з людиною. На сьогодні в середовищі приміських сільських поселень відбуваються певні трансформації, перш за все у виробництві та

культурно-побутовому обслуговуванні. В значній частині сільських поселень зменшується питома частина виробничих територій, натомість значно розширюється житлова зона, причому нові житлові території виникають як за рахунок вивільнення виробничих майданчиків, так і за рахунок розпайованих сільськогосподарських земель (Рис.1). В результаті значно збільшуються території сіл на фоні загального зменшення населення. Порівняно з периферійними районами демографічна ситуація в ПСП носить більш стабільний характер, проте і тут зазначені вище проблеми мають місце.

Дослідження природних, соціально-економічних, демографічних, історичних особливостей формування планувальної структури приміських сільських поселень (ПСП) виявило наступні пріоритети їх розвитку:

- реконструкція та підвищення якісного рівня існуючих елементів середовища;
- створення нових елементів в органічній єдності з існуючими;
- зміна функції ПСП, що викликано змінами технології виробництва або його розукрупненням, ліквідацією чи перепрофілюванням;
- створення нових ПСП.

Аналіз внутрішньої частини приміської зони (ПЗ) м. Полтави, що визначено в межах 20 км у адіальному окресленні, виявив наступне:

- ПСП частково або повністю перетворюються на поселення-супутники (с. Супрунівка, Розсошенці, Івашки, Горбанівка, Н. Млини, Терешки, Верхоли);
- значна частина сельбищної зони починає формуватись новою забудовою сучасними будинками, що належать міським жителям (с. Петрівка, Слинків Яр, Копили, Кротенки);

Відбувається часткове або повне перепрофілювання у поселення рекреаційного типу: дачного чи лікарняно-туристичного. При цьому великі ПСП з людністю 500 чол. і більше перетворюються переважно на поселення-супутники, а малі - людністю 100 чол. і менше можуть мати два напрями функціональної спеціалізації: рекреаційне або виробниче фермерського типу. На даний час частина ПСП, особливо ті, що не були центрами сільськогосподарських підприємств, втратили свої виробничі підрозділи. Вивільнені території виділяються під нове житлове будівництво.

Таким чином, відбувається розширення сельбищної території за рахунок виробничої. Саме така трансформація відбулась у с. Верхоли. На сьогодні в селі проживає 450 чол., відстань до м. Полтави становить 10 км, до центру сільської Ради (с. Ковалівка) – 5 км. Мешканці зайняті на підприємствах і установах міста-центру – 65% працюючих, в с. Ковалівка – 10 %, в особистому підсобному господарстві – 12%. Вірогідно, що функціональна спеціалізація с. Верхоли матиме два напрями: поселення–супутник та рекреаційне (в селі вже розміщено значний масив нового житла міських жителів). Наявні відповідні передумови такої спеціалізації: зручний транспортний зв'язок з м. Полтавою та сприятливе

природне оточення (сосновий ліс), що обмежує село з півночі та північного заходу, біля села є два літні табори відпочинку для дітей.

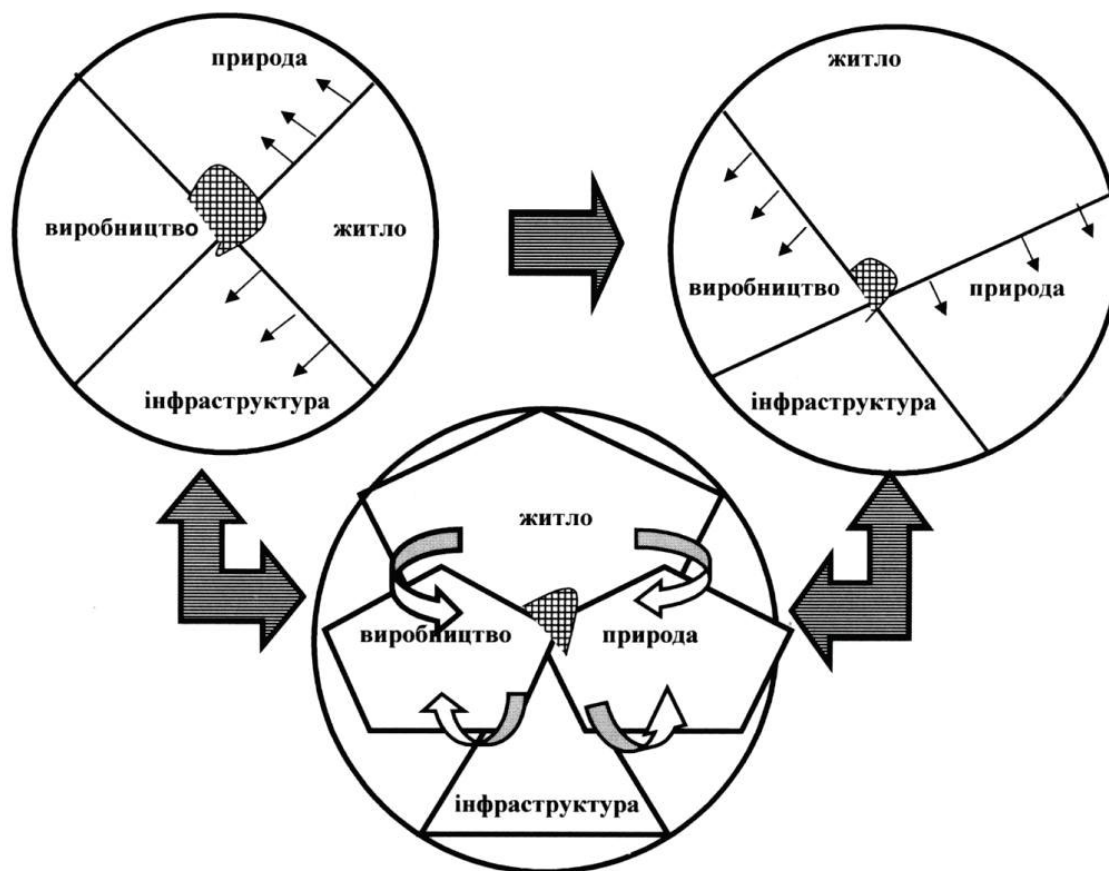

Рис. 1. Прийом трансформації структурних частин ПСП

В планувальній структурі с. Верхоли пройшло чотири етапи трансформаційних перетворень:

1. виробничий підрозділ (ферма КРС на 300 голів) перестав функціонувати;
2. за межами санітарно-захисної зони в північній частині села сформовано квартал садибної забудови (виділені ділянки садибної забудови), виробнича будівля, що не функціонує, поступово розбирається;
3. на вільній території запроєктовано масив блокованої житлової забудови з громадським підцентром, тим самим продовжується формування планувальної структури і оптимізація соціально-побутового обслуговування;
4. на землях запасу між двома новими житловими масивами заплановано ще один житловий масив (20 га).

Подібні процеси відбуваються в усіх ПСП внутрішнього поясу (до 20-ти км) приміської зони м. Полтави. При цьому у великих ПСП (з людністю 500 чол. і більше) створюються передумови перш за все для формування поселень-супутників, у середніх (з людністю 200-500чол.) – змішаної спеціалізації рекреаційних поселень і поселень-супутників чи однієї з цих функцій, у малих (100-50 чол. і менше) – рекреаційне ПСП чи фермерське.

Таким чином, принцип функціональної спеціалізації та його прийоми: перепрофілювання і трансформація структурних частин, взаємопов'язаний з принципом варіантності, що реалізується у прийомах формування багатофункціонального ПСП з домінуванням певної функції, біфункціонального чи монофункціонального ПСП.

Висновки. Економічні, соціальні, екологічні та науково-технічні передумови трансформації планувальної структури ПСП об'єктивно приводять до створення різних типів поселень. Найактивнішими чинниками, що впливають на архітектурно-планувальні зміни в сільській місцевості є трансформації в системі господарювання і способі життя мешканців. В свою чергу залежать вони від величини населеного пункту та його розташування стосовно міста-центра. Відбувається динамічний процес урбанізації сільської місцевості, який проявляється у зменшенні кількості людей, зайнятих у сільському господарстві і зміні способу життя мешканців. Перспективи подальшого дослідження полягають в знаходженні механізму вибору стратегії розвитку сільського поселення.

Література

1. Виншу И. А. Архитектурно-планировочная организация сельских населенных пунктов. – М.: Стройиздат, 1986 – 373 с.
2. Габрель М. Архітектурно-планувальні зміни у сільській місцевості Львівської агломерації в умовах соціально-економічних трансформацій // Містобудування та територіальне планування. Київ, 2007. Вип.28.– С.36-53.
3. Дмитренко А. Ю. Принципи функціонально-планувальної організації малих сільських поселень (на прикладі Північно-східного регіону України): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук : спец. 05.23.20 «містобудування та територіальне планування» / А. Ю. Дмитренко. – Полтава, 2006. – 20, [1] с.
4. Новиков В. А. Архитектурная организация сельской среды: Учеб. Пособие. – М.: Архитектура-С, 2006 – 376 с.
5. Степанюк А. В. Архітектурно-планувальна реконструкція центральних сіл первинної системи розселення (на прикладі Львівської області) : автореф. на здобуття наук. ступеня канд. арх.: спец. 18.00.01 «Теорія арх., реставрація пам'яток арх.» / А. В. Степанюк. – Львів, 2011. - 20, [1] с.

Аннотация

Проведен анализ структурных изменений планировочной организации пригородных сельских поселений, определено влияние этих трансформаций на перепрофилирование и формирование их функциональной специализации.

Ключевые слова: структурные изменения, пригородные сельские поселения, планировочная организация, пригородная зона, функциональная специализация.

Annotation

The analysis of structural changes of planning organization of suburban rural towns was conducted, influence of these transformations on reshaping and formation of its functional specialization was defined.

Content words: structural changes, suburban rural towns, planning organization, suburban zone, functional specialization.